

Prof. zw. dr hab. Małgorzata Sekułowicz
Katedra Nauk Społecznych i Promocji Zdrowia,
AWF we Wrocławiu

Wrocław, 21 kwietnia 2020 r.

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego
dr Doroty Krzemińskiej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika**

Recenzja została przygotowana w oparciu o ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882 i 1311), a także zgodnie z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. (Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2018 r. poz. 1669, zwanej dalej ustawą).

Podstawą do napisania recenzji był przesłany mi komplet dokumentów, w tym:

1. kopie dokumentów (wniosek i dyplom otrzymania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki);
2. autoreferat w języku polskim i angielskim;
3. wykaz publikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej oraz działalności popularyzującej naukę;
4. potwierdzenie wybranych osiągnięć dorobku naukowego i dydaktycznego oraz działalności popularyzującej naukę.

Do wykazu dołączono główne osiągnięcie naukowe jakie wykazała Habilitantka w postaci monografii autorskiej. Monografię współautorską oraz kopie publikacji w czasopiśmie i rozdziały z pracach monograficznych, zwartych w liczbie 11 pozycji.

Wymienione powyżej materiały otrzymałam również na nośniku elektronicznym (pendrive). Stwierdzam, że otrzymałam pełne opracowanie materiałów zgodnie z wymaganiami. Dokumentacja została przygotowana w sposób staranny i przejrzysty.

1. Etapy rozwoju naukowego i przebieg kariery zawodowej

Dr Dorota Krzemińska w roku 1990 ukończyła pięcioletnie studia magisterskie z pedagogiki specjalnej na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Gdańskiego, broniąc pracę magisterską pt. „*Próba nauki języka angielskiego uczniów szkoły specjalnej dla lekko upośledzonych umysłowo. Eksperyment pedagogiczny*”. Promotorem pracy magisterskiej była dr Krystyna D. Rzedzicka. W roku 2000 obroniła pracę doktorską na podstawie dysertacji pt. „*Funkcjonowanie kodu językowego osób upośledzonych umysłowo w stopniu głębszym*”. Promotorem pracy doktorskiej była prof. dr hab. Halina Borzyszkowska. Recenzentami pracy byli: prof. dr hab. Ryszard Kościelak i prof. dr hab. Czesław Kosakowski. Habilitantka od ukończenia studiów nieprzerwanie pracuje w Uniwersytecie Gdańskim, początkowo na stanowisku asystenta stażysty w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki. Od 1991 roku do roku 2000 na stanowisku asystenta, a po obronie pracy doktorskiej, od 2000 roku na stanowisku adiunkta. W latach 2009 – 2016 pełniła funkcję kierownika Pracowni Badań nad Niepełnosprawnością w Dorosłości w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej rodzimego Uniwersytetu.

Habilitantka opublikowała, po uzyskaniu stopnia doktora, trzy monografie (w tym stanowiącą podstawę postępowania habilitacyjnego i jedną współautorską), siedem artykułów będących rozdziałami w pracach zbiorowych, w tym dwa współautorskie, 13 artykułów w czasopismach w tym cztery współautorskie. Jeden artykuł w języku angielskim (nie przedłożony do oceny). Ponadto zajmowała się pracami translatorskimi, bezpośrednio związanymi z obszarem zainteresowań naukowych.

Była też trzykrotnie Redaktorem Naukowym czasopisma „*Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*”. W przypadku prac współautorskim wkład Habilitantki wyniósł przynajmniej 50%.

Niewiele wiem o liczbie cytowań, nie ma wskazania do cytowań w bazach Web of Science, nie ma w dorobku prac wysokoindeksowanych z baz Journal Citation Reports (JCR). Nie wykazano liczby cytowań (bez autocytowań) w jednej z dwóch referencyjnych baz danych: Scopus lub WoS lub aktualny wskaźnik H w bazie Scopus, Habilitantka nie wskazała też prac z listy European Reference Index for Humanities (ERIH), choć ze znanych mi danych czasopismo „*Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*” znajduje się na tej liście (piszę zresztą o tym poniżej). W przedłożonej dokumentacji dr Krzemińska wskazała cytowania w bazie Google Scholar: 99, Indeks Hirscha: 3.

2. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, zgodnie z kryteriami oceny w postępowaniu habilitacyjnym wskazanymi w art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. (Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2018 r. poz. 1669, zwanej dalej ustawą).

Zgodnie z dostarczoną przez dr Dorotę Krzemińską dokumentacją, na jej dorobek (przedłożony do oceny) składają się następujące pozycje:

- 1 monografia autorska pt. *„Być parą z niepełnosprawnością intelektualną. Studium mikroetnograficzne w kontekście teorii postkolonialnej Homiego K. Bhabhy”*
- 1 monografia współautorska (we współpracy z Iwoną Lindyberg) pt. *„Wokół dorosłości z niepełnosprawnością intelektualną. Teksty rozproszone”*
- 11 artykułów, w tym 9 opublikowanych w czasopiśmie i 2 rozdziały opublikowane w monografiach wieloautorskich.

Przedstawiony do oceny dorobek jest dość obszerny (wykaz publikacji bez dołączonych kopii artykułów jest większy), zawiera liczne teksty o zróżnicowanym charakterze. Są to publikacje badawcze, ale też teksty o charakterze przeglądowym i publicystycznym. Nie wszystkie w pełni satysfakcjonują i można uznać je za naukowe, co przedstawię w dalszej części opinii.

W swoim dorobku naukowo-badawczym Habilitantka wyodrębniła trzy podstawowe obszary:

1. Zagadnienie dorosłości splecionej z niepełnosprawnością intelektualną, a w szczególności dorosłego życia osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną.
2. Zagadnienia związane z problematyką kształcenia i formacji zawodowej pedagogów (specjalnych), nauczycieli oraz ich funkcjonowania w rolach zawodowych realizowanych w praktykach życia codziennego.
3. Sztuki i twórczości osób dorosłych z głębszą niepełnosprawnością intelektualną.

Wszystkie trzy obszary badawcze uprawiane przez dr Dorotę Krzemińską należą do trudnych, chwilami wręcz kontrowersyjnych, a nade wszystko w niewielkim stopniu – w takim szerokim zakresie, jaki proponuje to Habilitantka – rozpoznanych badawczo. Warto podkreślić, że recenzowany dorobek ulokowany jest w całości, w jednolitym jakościowym paradygmacie, który Habilitantka opanowała doskonale. Dorobek ten jest spójny, a treści pomiędzy obszarami wzajemnie przenikają się, czyniąc go jednorodnym.

W ramach pierwszego obszaru badawczego ciekawą jest książka pt. *„Wokół dorosłości z niepełnosprawnością intelektualną. Teksty rozproszone”*. Jest to pozycja napisana we współautorstwie z Iwoną Lindyberg, ale trzy pierwsze, odrębne podrozdziały są autorstwa Habilitantki. Zostały one ujęte w jeden obszar pt. *„Dorosłość z niepełnosprawnością intelektualną jako kategoria (na) nowo odkrywana”*. Dwa pierwsze teksty pt. *„Przypadek” Daniela F. jako pretekst do wykluczenia poza tradycyjne reprezentacje upośledzenia umysłowego*” i *„Jak go widzę, to szalu dostaję na jego punkcie!” Miłość w narracjach par osób z niepełnosprawnością intelektualną”* to bardzo dobrze napisane teksty.

W pierwszym jak napisała Autorka (str. 27) *„skoncentrowałam się jedynie na tych sferach zachowań i działań, które uwydatniają jego właściwości/cechy, możliwości, zdolności, pozostające w swoistej nieadekwatności do/z właściwościami/cechami, które tym osobom przypisuje się głównie w tzw. psychologicznych charakterystykach.”*. Dalej zaś *„w tej optyce Daniel jawi się jako osoba, która ma świadomość własnego upośledzenia umysłowego i zarazem wyczuwa, że nie jest ono czymś pozytywnym, właściwym czy pożądanym oraz lepiej je ukrywać, niż objawiać”*. Przywołałam w opinii o dorobku Habilitantki, te dwa fragmenty z artykułu, gdyż w moim przekonaniu oba wskazują na to, jak niepełnosprawność intelektualna i społeczny kontekst niepełnosprawności są przez nią opisywane. Jest to jedna z najważniejszych społecznie, możliwości rozumienia istoty problemu. Podkreślam, to, gdyż w dobie ilościowego, punktowego oceniania środowiska naukowego, dorobek dr Krzemińskiej odbiega od tych wymogów. Nie jest to zarzut, tylko pochwała. Niepełnosprawności nie można rozpatrywać tylko w kategoriach ilościowych. Godne podziwu jest więc dążenie Habilitantki, do humanistycznego naznaczonego ideą *empowermentu*, opisu zjawiska. Tak pozytywnie oceniam wszystkie zawarte w książce podrozdziały autorstwa Habilitantki, przy czym trzeci pt. *„Dorośli z niepełnosprawnością intelektualną w okowach „misji rehabilitacyjnej”- perspektywa postkolonialna”*, jest pewnym podsumowaniem dwóch wcześniejszych i teoretycznym uzasadnieniem takiego opisu funkcjonowania osób z niepełnosprawnością intelektualną, jaki zaproponowała.

To, czego nie mogę w tych tekstach zaakceptować, to wielokrotne posługiwanie się pojęciem *„upośledzony umysłowo”*. Wprawdzie klasyfikacja DSM 5 została opublikowana w 2013 r., i tam zalecane nazewnictwo, tym niemniej pojęcie *„upośledzony umysłowo”* w roku 2012, czyli wówczas, gdy książka została opublikowana, nie powinno już się znaleźć.

W pierwszym obszarze naukowych zainteresowań dr Krzemińskiej można wyodrębnić inne jeszcze artykuły. Niestety większość tekstów budzi moje wątpliwości, gdyż są to przeważnie prace pogładowe lub nie spełniające w sposób satysfakcjonujący, wymogów prac

naukowych. Tak jest w przypadku ciekawego artykułu pt. *„O byciu parą osób z niepełnosprawnością intelektualną”*. Nie odnalazłam w nim poprawnego opisu założeń metodologicznych. W związku z tym muszę uznać, że tekst nie spełnia w pełni kryteriów artykułu naukowego. Szkoda, gdyż Habilitantka interesująco opisuje podejście terapeutów do problemu bliskości podopiecznych placówek opiekuńczych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Chwilami razi też nieco manieryczny język wypowiedzi, jaki proponuje Habilitantka. Kolejny artykuł ulokowany w obszarze: *„Zagadnienie dorosłości splecionej z niepełnosprawnością intelektualną, a w szczególności dorosłego życia osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną”* nosi tytuł *„Teoria queer w rozważaniach o seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną. (W poszukiwaniu wątków teoretyczno-metodologicznych)”*. Jest to także tekst o charakterze teoretycznym, ale jest to interesujące podejście do możliwości prowadzenia badań nad dorosłością i seksualnością osób z niepełnosprawnością intelektualną. Artykuł stanowi spore kompendium wiedzy i może być pomocny w konstruowaniu projektów badawczych, innych naukowców i studentów. Te przesłanki powodują, że oceniam ten tekst dobrze.

Kolejne dwa artykuły to: *„Szkic do rozważań o życiu religijnym i doświadczaniu wiary przez osoby dorosłe z niepełnosprawnością intelektualną”* i *„O patriotyzmie, patriotach i wartościach patriotycznych w rozmowach z dorosłymi osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Refleksje na marginesie pewnej pracy magisterskiej”* mają także teoretyczny charakter. Szkoda, że Autorka nie podjęła na kanwie rozważań teoretycznych zawartych w obu artykułach, badań własnych. Jak napisała w autoreferacie *„Dwa kolejne artykuły, które wskazują w dorobku podoktorskim, dotyczą zagadnień słabo bądź wcale nierozpoznanych w odniesieniu do środowiska osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, a zwłaszcza tych z głębszym jej stopniem. Są też wyrazem mojego szczególnego zainteresowania takimi właśnie wątkami oraz intencją ich wydobywania na jaw, z jednoczesnym dążeniem, by w funkcjonowaniu wyżej wymienionej grupy społecznej poszukiwać, rozpoznawać i opisać to, co nieczęsto jest jej przypisywane i ulega deprivacji...”* problemy zwarte w artykułach są jeszcze mało spopularyzowane, tym bardziej warto było przeprowadzić badania. W takim ujęciu jaki proponuje Habilitantka nie są one w pełni satysfakcjonujące. Można je zakwalifikować jako materiał poglądowy tylko, a nie naukowy.

W drugim obszarze wyodrębnionym przez Habilitantkę pt. *„Zagadnienia związane z problematyką kształcenia i formacji zawodowej pedagogów (specjalnych), nauczycieli oraz ich funkcjonowania w rolach zawodowych realizowanych w praktykach życia codziennego”* odniosę się do dwóch tekstów, napisanych wspólnie z Jolantą Rzeźnicką- Krupą.

Pierwszy z nich to: „*Inny*”/ „*inność*” w międzykulturowym doświadczeniu edukacyjnym: pytania i refleksje w kontekście współczesnych zmian kształcenia na poziomie wyższym”, powstał jako efekt realizowanych zajęć w formule wykładów i warsztatów odbytych w dwóch belgijskich uczelniach w ramach międzynarodowego programu Erasmus Teachers’ Mobility. Napisany w formie sprawozdania, prezentuje nastawienie studentów do problemu obecności w przestrzeni społecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną, na tle międzykulturowych różnic. Jest to tekst, który służyć może poszerzaniu wiedzy zarówno badaczy jak też studentów. W przedłożonym do oceny dorobku naukowym dr Doroty Krzemińskiej jest też drugi tekst, na który chciałabym, zwrócić uwagę w recenzji. Jest to artykuł także napisany we współautorstwie z Jolantą Rzeźnicką - Krupą pt. „*Inny, inność / obcość w perspektywie doświadczeń edukacyjnych: fenomenograficzne poszukiwanie znaczeń*”. Artykuł został opublikowany w 2018r i jest to w moim przekonaniu najlepszy tekst w materiałach przedłożonych do oceny (pomijając monografię, „*Być parą z niepełnosprawnością intelektualną. Studium mikroetnograficzne w kontekście teorii postkolonialnej Homiego K. Bhabhy*”). Jest to artykuł, który w pełni można uznać za pracę o charakterze naukowym. Znakomite przygotowanie warstwy teoretycznej osadzonej na myśli filozoficznej B. Waldenfelsa i poglądach H. Gadamera. Wzorcowe opracowanie założeń badań własnych i wreszcie znakomita interpretacja uzyskanych wyników, mogą być pomocne dla innych, zwłaszcza młodych badaczy, w konstruowaniu założeń metodologicznych badań przygotowywanych w paradygmacie jakościowym. Jednocześnie szkoda, że nie mogę równie entuzjastycznie odnieść się do pozostałych tekstów, które Habilitantka ulokowała w drugim i trzecim obszarze swoich zainteresowań badawczych. Wszystkie mają teoretyczny i/lub publicystyczny charakter. Niewątpliwie są to ciekawe teksty, ale ich wartość naukowa jest niewielka. Tak mogę ocenić artykuł napisany we współautorstwie z Iwoną Lindyberg pt. „*O (nie) studiowaniu i (nie) przygotowaniu do pracy w obszarze wsparcia dorosłych osób z niepełnosprawnością. Dwugłos z doświadczeń nauczyciela akademickiego i badacza*”, ale też tekst, który dr Krzemińska przypisała do trzeciego nurtu swoich zainteresowań badawczych pt. „*Sztuka oraz partycypacja we (współ)tworzeniu kultury przez dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną*”. Ma on charakter przeglądowy i jest oparty głównie na polskiej, nie najnowszej literaturze.

Reasumując, przedłożony do oceny dorobek Habilitantki jest dość nieharmonijny pod względem jego naukowego charakteru. Znajdują się w nim ciekawe teksty mogące stanowić podstawę teoretyczną dla innych badaczy, jest też interesujący i wręcz wyróżniający się artykuł badawczy, wreszcie teksty mające wymiar publicystyczny. Ich wartość naukowa jest

niewielka, choć mogą być materiałem wzbogacającym wiedzę. Zwłaszcza studentów kierunków pedagogicznych. Dodać należy, że większość artykułów Habilitantka opublikowała w czasopiśmie „*Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej*”, którego redakcja mieści się w Uniwersytecie Gdańskim, macierzystej uczelni Habilitantki. Muszę też dodać, że na własną niekorzyść dr Dorota Krzemińska nie zaznaczyła, że od 2016 roku czasopismo znajduje się na liście ERIH + .

2 a. Ocena osiągnięć naukowo – badawczych przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora o istotnym znaczeniu dla przebiegu rozwoju naukowego i zawodowego

Wprawdzie, przy ocenie dorobku w postępowaniu habilitacyjnym przede wszystkim uwzględnia się dokonania, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora jednak w tym przypadku, na całokształt osiągnięć i doświadczeń badawczych Habilitantki wpłynęły wcześniejsze osiągnięcia, więc uważam, że ważnym jest ich zaznaczenie. Dr Dorota Krzemińska jeszcze podczas studiów podjęła współpracę naukową z Royal Society for Mentally Handicapped Children and Adults MENCAP. Pozyskane informacje oraz niezbędne materiały pozwoliły stać się zaczynem dla pierwszych publikacji i prowadzenia badań. Badania miały charakter zupełnie nowatorski i był to eksperyment pedagogiczny związany z nauką języka angielskiego uczniów szkoły specjalnej z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej. Efekty badań zaowocowały publikacjami, wystąpieniami podczas międzynarodowych konferencji oraz przygotowaniem projektu dalszych badań w pracy doktorskiej. To pokazuje, że dorobek Habilitantki kształtował się cyrkularnie, harmonijnie i konsekwentnie. Do dokonań, które warto zaznaczyć, należą działania związane z pracą translatorską.

Dr Dorota Krzemińska na tym polu współpracowała z Ryszardem Grażyńskim i Hanną Dankiewicz, podejmując się przekładu bardzo popularnej i wartościowej książki Susan Forward „*Toksyczni rodzice*”. Dlatego z przykrością muszę zauważyć, że w dorobku naukowym Habilitantki, przedłożonym do oceny, nie odnalazłam żadnych tekstów anglojęzycznych, ani takich, które byłyby opublikowane w czasopismach międzynarodowych. Niestety jest to zarzut wobec przedstawionych dokonań naukowych.

3. Ocena osiągnięcia naukowego, stanowiącego podstawę postępowania habilitacyjnego

Dr Dorota Krzemińska za główne osiągnięcie naukowe wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789) wskazała monografię pt. *„Być parą z niepełnosprawnością intelektualną. Studium mikroetnograficzne w kontekście teorii postkolonialnej Homiego K. Bhabhy”* opublikowaną nakładem Oficyny Wydawniczej „Impuls” w Krakowie w roku 2019.

Recenzentami wydawniczymi monografii byli: prof. dr hab. Amadeusz Krause i dr hab. Agnieszka Żyta, prof. UWM.

Temat, który podjęła w swoich badaniach Habilitantka nie tylko nie należy do łatwych, ale też jest nadal na tyle kontrowersyjny, że niewielu badaczy zajmuje się tą problematyką.

Dr Dorota Krzemińska nie zraziła się tym i dzięki jej zainteresowaniom i wcześniejszym eksploracjom badawczym powstała książka, w której poruszone zostały wątki delikatne, bardzo intymne, a przez to trudne. Analiza obszaru tematycznego zajmującego się „bycia parą”¹ zapewne nie budziłaby żadnych wątpliwości. W monografii jednak, temat „bycia parą” odnosi się do grupy osób, której nadal w przestrzeni społecznej odmawia się prawa do bliskości, intymności, wreszcie seksualności. Dlatego ta książka ma bardzo istotną wartość nie tylko naukową, ale też społeczną. Upowszechnia wiedzę, pokazując, jak ważną rolę w życiu osób z niepełnosprawnością intelektualną odgrywa posiadanie partnera i w ten sposób budowanie poczucia przynależności. Z punktu widzenia dobrostanu osób z niepełnosprawnością intelektualną są to problemy bardzo ważne. To książka, która przełamuje wiele stereotypów dotyczących tych osób. To książka, która otwiera i pokazuje wiele nierozwiązanych problemów dorosłego życia osób z niepełnosprawnością i poważnymi ograniczeniami wynikającymi z tego powodu. Wreszcie to pozycja nietuzinkowa. W polskiej pedagogice specjalnej jest to jedna z pierwszych, tak głęboko analizująca problem, dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w kontekście ich bliskości i intymności.

Monografia dr Doroty Krzemińskiej jest przykładem wykorzystania i to z bardzo dobrym skutkiem, paradygmatu jakościowego, interpretatywnego z nawiązaniem do podejścia

---

¹ Pojęcie „bycie parą” opatrzyłam cudzysłowem, gdyż traktuję go jako metaforę dla budowania bliskości, intymności osób z niepełnosprawnością intelektualną.

krytyczno-emancypacyjnego. Książka została napisana w tradycyjny sposób, co oznacza, że zawiera część teoretyczną, metodologiczną i badawczą. Jednak, to tylko pierwszy ogląd pozwala, na tak uproszczony opis zawartości. Czytelnik nie odnajdzie w pierwszym rozdziale teoretycznego uzasadnienia dla prowadzonych w dalszej części badań. Ten opis mieści się w rozdziale 4, będącym interpretacją bycia parą osób z niepełnosprawnością intelektualną w odniesieniu do postkolonialnej teorii Homiego K. Bhabhy. Taka struktura jest wręcz wymagana w badaniach jakościowych, ale nie zawsze realizowana tak trafnie jak przez Habilitantkę. Bardzo ważną poznawczą rolę w rozumieniu budowania badań pełni część wstępna pracy, nazwana przez Autorkę „*słowem wstępnym*”. Na stronie 10 i kolejnych Habilitantka wyjaśnia zasadność zastosowania orientacji jakościowej, a ponadto dokładnie opisuje proces twórczy i sposób jego realizacji. Już w tym miejscu jest to rodzaj „przewodnika” dla osób podejmujących badania w tym paradygmacie.

Część teoretyczna monografii zawarta w I rozdziale pt. „*Wprowadzenie w kontekst pola przedmiotowego – wokół (nie)zdolności do bycia parą z niepełnosprawnością intelektualną*” jest napisana niestandardowo. Nie zawiera przeglądu piśmiennictwa. Jak Habilitantka napisała w autoreferacie „*intencją nie jest tutaj jednakże dokonać swego przeglądu piśmiennictwa dedykowanego dorosłości człowieka z niepełnosprawnością intelektualną, aspirując do panoramicznego oglądu tego, co już dotąd o tym napisano, ale raczej podjąć zadanie poszukiwania potencjalnych źródeł i przyczyn infantylizowania osób dorosłych z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej – udaremnienia dorosłości i jej przejawów. Dyskusja wprowadzająca w kontekst pola przedmiotowego ogniskuje się wokół analizy tych zjawisk, które ulegały (i nadal wydają się pozostawać w) pewnej deprywacji, a bezpośrednio nawiązują do tych sfer, jakie przynależą niejako do „czytelnych” atrybutów dorosłości oraz jawią się dystynktywnymi, jeśli chodzi o kontekst tworzenia relacji damsko – męskich, tworzenia par, związków, czy życia małżeńskiego*”.

Tym samym dr Krzemińska pokazuje jak bardzo społeczeństwo (zarówno specjaliści, jak też osoby nie znające problemu) infantylicyzują życie dorosłych osób z niepełnosprawnością. Ta część monografii uwypukla ewolucję poglądów na niepełnosprawność intelektualną, ale też obnaża niedoskonałości organizacyjno-realizacyjne systemu opieki i pomocy dla dorosłych osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną. Jest to w moim przekonaniu opis opresji wobec dorosłych/niedorosłych? Ta część pracy powinna być lekturą obowiązkową dla studentów i to nie tylko, kierunków ulokowanych w obszarze nauk społecznych. Uważny czytelnik ma dzięki treściom tu zawartym możliwość

zmiany obrazu niepełnosprawności intelektualnej, zniekształconego modelem medycznym niepełnosprawności.

Rozdział poświęcony założeniom badań własnych pt. „*Metodologiczny kontekst badań – konstrukcja własnego projektu*” jest napisany poprawnie, nie budzi żadnych wątpliwości. Autorka przejrzysto zaprezentowała cel badań oraz problematykę badawczą. Wyczerpująco opisała strategię badań. Na stronie 87 znajduje się podrozdział pt. „*Metodologiczny dylemat i jego rozstrzygnięcie: rekonstrukcja założeń dotyczących metod(y) badań i miejsce akcji*” w którym Habilitantka krok po kroku opisuje jak zmieniała podejście do przeprowadzenia badań. Uważam, że ten opis w tak obszernym ujęciu jest zbędny. Większość badaczy przygotowując procedurę badawczą ma podobne dylematy, co nie oznacza, że trzeba je tak drobiazgowo opisywać, gdyż to szkodzi przejrzystości czytanego tekstu. Natomiast dalszy opis procedury badawczej, a zwłaszcza prezentacja wykorzystanej strategii etnograficznej jest przykładem dobrze skonstruowanego rozdziału metodologicznego. Już wcześniej to podkreślałam, monografia dr Doroty Krzemińskiej może być wzorem dla młodych adeptów uprawiających naukę zgodnie z metodologią jakościową. Pomimo mojej tak jednoznacznie pozytywnej oceny części teoretycznej i metodologicznej, za najciekawszą część monografii uważam rozdziały: 3 i 4.

W rozdziale trzecim Habilitantka przedstawiła 12 dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną (6 kobiet i 6 mężczyzn) i ich budowanie relacji bliskości i intymności. Jak napisała w autoreferacie, rozdział 3 monografii to „*drobiazgowy opis fenomenu bycia parą z głębszą niepełnosprawnością intelektualną, z uwzględnieniem perspektywy samych par oraz pracujących z nimi terapeutów*”. Faktycznie tak jest. Historie związków badanych osób, kształtowanie się ich relacji, doświadczenia, jakie są ich udziałem niczym nie różnią się od problemów codzienności par osób neurotypowych. To interesujący opis, wart popularyzacji w celu upowszechnienia wiedzy na temat potrzeb i problemów osób z niepełnosprawnością intelektualną w życiu codziennym, a zwłaszcza w budowaniu relacji z innymi.

Przywołane w tej części pracy wypowiedzi badanych osób z niepełnosprawnością intelektualną pokazują wiele nieodkrytych wcześniej problemów tkwiących w ich życiu. Książka przełamuje dość powszechny podgląd na niemożność posiadania partnera przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Habilitantka zmienia tradycyjny, ugruntowany społecznie wizerunek niepełnosprawnych intelektualnie jako osób zupełnie pozbawionych umiejętności życia w parze. Książka jest ważnym przyczynkiem do zmiany takiego nastawienia. Interesujące jest też to, że wypowiedzi badanych par dr Dorota Krzemińska

przeplata wypowiedziami terapeutów, którzy na co dzień uczestniczą w życiu badanych. Są zatem obserwatorami, ale też interpretatorami ich doświadczeń. Ich spostrzeżenia dopełniają kształtowanie się obrazu osób z niepełnosprawnością intelektualną uczestniczących w badaniach.

Rozdział czwarty to bardzo trafne ugruntowanie teoretyczne przeprowadzonych badań. Wykorzystanie do interpretacji wyników badań własnych teorii Homiego K. Bhabhy było dobrym zabiegiem badawczym. Dzięki temu Habilitantka odsłoniła nastawienie społeczne wobec osób z niepełnosprawnością, a szczególnie wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną. Perspektywa kolonizatora i kolonizowanego jest trafna, bo model dominacji i podporządkowania w odniesieniu do osób niesamodzielnych nadal funkcjonuje w percepcji społecznej. W pełni zgadzam się z Habilitantką (str. 328), że *„grupa osób z (głębszą) niepełnosprawnością intelektualną, jeśli przyjrzeć się jej usytuowaniu w społeczno-kulturowej przestrzeni, wydaje się ulegać dominacji i władzy pełnosprawnej części społeczeństwa, w tym celowo powołanych do tego instytucji i działających w ich ramach podmiotów, pełniących rolę profesjonalistów. Te bowiem – sytuując siebie na uprzywilejowanej pozycji – fundują/ustanawiają pewne ramy i granice, w których może egzystować osoba z niepełnosprawnością intelektualną. Uruchamiają jednocześnie określony repertuar podejmowanych wobec niej działań i praktyk, które zyskują pozór procesu skolonizowania”*. Tym samym metafory mimikry, hybrydy/postaci hybrydycznej, spotkania w Trzeciej Przestrzeni Wypowiedzenia czy terapeutów jako (współ)kolonizowanych, *„realizujących zadania cywilizacyjnej misji rehabilitacyjnej”* i dylematy na jakie Habilitantka zwraca uwagę w kontekście „bycia parą” osób z niepełnosprawnością intelektualną są celne i w pełni odzwierciedlają problem.

Chcę zaznaczyć, że monografia Habilitantki może być znakomitym źródłem wiedzy dla rodziców, nadal postrzegających, dorosłe osoby z niepełnosprawnością jak dzieci, pozbawiając ich nie tylko prawa do dorosłości, ale także do intymności i seksualności. Tę część dorobku, najważniejszą, oceniam jednoznacznie pozytywnie.

4. Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej dr Doroty Krzemińskiej

Dr Dorota Krzemińska aktywnie uczestniczyła w wielu konferencjach i seminariach naukowych o różnicowanym zasięgu. Przeważnie były to konferencje międzynarodowe na terenie Polski, ale także ma znaczące doświadczenia zagraniczne. Wygłaszała referaty

naukowe na konferencjach we Włoszech, Francji, Szwecji. Dziewięciokrotnie była też aktywnym członkiem komitetu organizacyjnego międzynarodowych konferencji.

Jest członkiem European Sociological Association od 2013 roku, od roku 2016 jest też członkiem European Society For Disability Research Alter. W roku 2015 została członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogów Specjalnych.

W ramach wymiany kadry dydaktycznej w programie Erasmus (*Individual Teaching Programme for Teaching Staff Mobility*, 2012, LPP- Erasmus Programme) w terminie 23.04-29.04. 2012r. realizowała zajęcia z międzynarodową grupą studentów, w oparciu o autorski program kursu pt. „*The **Other** in education and education to the **Other**: philosophical and socio-cultural aspects of education in diversity*”. Kurs odbywał się w Belgii w Katholieke Hogeschool Brugge - Ostende oraz Leuven University.

W okresie od 4.11.2013r do 8.11.2013r. uczestniczyła w krótkoterminowym wyjeździe studyjnym i w Międzynarodowym Seminarium Naukowym: „*Pedagogika specjalna na uczelniach wyższych Rzymu*” w Rzymie. Program seminarium obejmował spotkania ze studentami, doktorantami i kadrami akademicką, dyskusje oraz udział w zajęciach dydaktycznych na czterech uczelniach: Wyższej Szkole Pedagogicznej, Università Roma Tre, Sapienza Università da Roma, Universitas Pontificia Salesiana.

Dr Dorota Krzezińska na mocy postanowienia Rady Instytutu Pedagogiki UG z dnia 10.04.2014 roku była promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim mgr Marty Jurczyk, która przygotowała i obroniła pracę doktorską pt. „*Konstruowanie dyskursu seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną w dramowych rekonstrukcjach wychowawców i terapeutów*”.

Habilitantka aktywnie pracowała i pracuje na rzecz Uniwersytetu Gdańskiego, między innymi uczestniczyła w pracach zespołu Rady Programowej powołanej do opracowania modułowej koncepcji studiów w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Brała udział w pracach nad koncepcją specjalności: Edukacja Niepełnosprawnych Intelktualnie z Terapią Indywidualną. Ponadto pełniła funkcję kierownika praktyk w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Przygotowała wraz z prowadzonym przez siebie zespołem nową koncepcję praktyk, spójną z tworzoną w Instytucie Pedagogiki modułową formułą studiów licencjackich.

Od 2002 roku jest członkiem Rektorskiej Komisji ds. projektu Uniwersytet bez Barier działającej w Uniwersytecie Gdańskim. Działania Komisji są ściśle połączone z projektem programu rządowego „Dostępna uczelnia”, którego celem było wypracowanie strategii wspierania studentów z niepełnosprawnością w uczelniach wyższych.

Dr Dorota Krzemińska w latach 2008 - 2009 brała udział w pracach zespołu powołanego przez Radę Miasta Gdańska w celu zmodyfikowania aktualnej i wypracowania nowej koncepcji kształcenia specjalnego i integracyjnym w Gminie Gdańsk. Efektem prac zespołu jest m.in. wdrożenie eksperymentalnej ścieżki edukacji integracyjnej uczniów z niepełnosprawnością na poziomie kształcenia licealnego.

Za swoją działalność na rzecz Uniwersytetu Gdańskiego i środowiska otrzymała w 2008 roku nagrodę dziekana Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego.

5. Konkluzje końcowe

W mojej opinii znajduje się sporo uwag krytycznych, ale w ocenie przede wszystkim skupiałam się na tych aspektach, które uznaję za najistotniejsze w zakresie rozwoju dyscypliny. Dorobek naukowy Habilitantki stanowi istotny wkład w rozwój pedagogiki, zwłaszcza książka pt. *„Być parą z niepełnosprawnością intelektualną. Studium mikroetnograficzne w kontekście teorii postkolonialnej Homiego K. Bhabhy”*. W moim przekonaniu, ta monografia, stanowiąca podstawę postępowania habilitacyjnego jest nowatorska, wręcz przełomowa, jeśli chodzi o opis i sposób prowadzenia badań nad problemem funkcjonowania dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Nie mam więc wątpliwości, że osiągnięcia naukowe dr Doroty Krzemińskiej spełniają warunki wymienione w artykule 26 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003 r., nr 65 poz. 595 z późn. zm.), w związku z art. 179 pkt. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669). Dlatego wnioskuję o nadanie dr Dorocie Krzemińskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego.

